

Hodnoty

Lidé už dávno přišli na to, že zdaleka ne všechno, co je dáno, co jest, je dobré už jenom proto, že to jest. Teprve Řekové, kteří provždy vešli do dějin lidské kultury svým vynálezem pojmů a pojmovosti, se pokusili tuto dávnou zkušenost zpochybnit, a musíme přiznat, že se značným úspěchem. Jak archaický člověk, tak ještě i prostý Řek byli přesvědčeni, že některé věci jsou dobré a jiné nedobré. Řeční myslitelé, zejména od dob Parmenidových, však začali dokazovat, že skutečné je pouze to, co je dobré, zatímco to nedobré vlastně ani není. Důvod byl zřejmý: to, že něco jest, náleží k jeho dokonalosti. A dokonalost vyžaduje, aby to, co jest, nevznikalo ani nezanikalo. Každá změna znamená nedokonalost: buď je zdokonalením, a pak jí nedokonalost předcházela, anebo je úpadkem, a pak je nedokonalost jejím výsledkem. Přes veškeré pokusy o nejrůznější druhy filosofických kompromisů se nenašel způsob, jak tento problém uspokojivě vyřešit. Naopak byl tento neřešitelný problém zatažen do úvah křesťanských myslitelů, pro něž jednou z nejobtížnějších otázek byla otázka, odkud se vzalo ve světě zlo (unde malum). Také zde bylo nebezpečí, že zlo bude podceněno, protože bude chápáno jako pouhý nedostatek dobra nebo nepřítomnost dobra. Vznikly kolem toho obrovské dogmatické spory, jejichž společným zdrojem byla nepřiměřenost řecké myšlenkové výbavy pro onu velmi závažnou problematiku, která byla řeckému chápání cizí. V souvislosti s otázkou hodnot bychom onu starou otázku mohli formulovat následovně: odkud se v našem lidském životě a světě berou pahodnoty? Pod řeckým vlivem, o němž už většina myslitelů ani nevěděla, byla ještě v minulém a na počátku našeho století zdůrazňována otázka hodnot, která jako by mohla být řešena pouze dvojitým způsobem: buď jsou hodnoty naším lidským výtvořem a tedy čímsi pouze subjektivním, anebo naopak jsou čímsi nám lidem objektivně a závazně daným. Obojí řešení se však ukazuje jako nevyhovující a neplatné, zejména však jako odporující našim nejvlastnějším zkušenostem. Hodnoty nemohou být naším výtvořem, protože ve vztahu k nim vůbec nic neplatí naše libovůle a svévole. Hodnoty jsou pro nás závazné, platné, musí být z naší strany respektovány. Na druhé straně nemohou být objektivní, protože nic objektivního na nás tak neútočí, nesnaží se nás přesvědčit, nic nechce tak orientovat a změnit náš život, jako právě hodnoty. Objektivní danosti musíme (a můžeme) jen brát na vědomí, ale nemusíme se jimi řídit. A tak se ukazuje dnešní filosofii jako jeden z největších problémů, že je třeba najít nové pojmové, myšlenkové prostředky, které by dovolily ještě nějaké třetí řešení: hodnoty nesmí být chápány ani jako objektivní, ani jako subjektivní, nýbrž jako něco nepředmětně skutečného. Rádl se to pokusil vyjádřit tak, že jde o to, co "býti má". Ale to, co "býti má", vlastně není, ještě není, nýbrž je to jakoby výzva, jež na nás útočí, abychom něco udělali pro její uskutečnění. A Rádl o tom, co vlastně není, ale "má být", říká, že to je skutečnější než to, co "jest". To zajisté není uspokojivé řešení, ale je to velmi důležitý ukazatel na naší cestě k lepšímu chápání toho, co chápeme jako hodnoty.

(Slovník,Rozhlas - 14.5.91)

- - -